

Иванова М. Развитие дистантного обслуживания пользователей и формирование юридических электронных информационных ресурсов в Национальной юридической библиотеке НБУВ.

Ключевые слова: юридическая библиотека, информационные ресурсы, электронная библиотека, дистантное обслуживание, историческое наследие, ретроспективные юридические источники, сохранность библиотечных фондов.

Освещаются вопросы формирования баз данных правовой информации в Национальной юридической библиотеке. Работа проводится в рамках программы «Формирование и использование научно-информационных ресурсов. Информатизация библиотек» с целью повышения эффективности информационной деятельности научной библиотеки. В осуществление Государственной целевой национально-культурной программы создания единой информационной библиотечной системы «Библиотека–XXI» раскрываются вопросы по введению в научный оборот ретроспективных юридических документов, которые являются объектами национального достояния.

УДК 024.1:021.6:004.65

Чуприна В.,
зав. відділу НБУВ
Кухалашвілі Г.,
мол. наук. співроб. відділу НБУВ
Серьогіна Т.,
мол. наук. співроб. відділу НБУВ

МОДЕРНІЗАЦІЯ СЛУЖБИ МБА ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ДОСТАВКИ ДОКУМЕНТІВ

У статті розглянуто комплексну систему дистанційного обслуговування користувачів НБУВ на базі міжбібліотечного абонементу, яка посіла значне місце в загальному бібліотечно-інформаційному обслуговуванні та відповідає сучасним вимогам взаємного використання бібліотечних ресурсів, надання оперативної інформації за допомогою використання засобів ЕДД шляхом створення електронної версії друкованого тексту.

Ключові слова: міжбібліотечний абонемент і доставка документів (МБА і ДД), електронна доставка документів (ЕДД), дистанційне обслуговування віддалених користувачів, Інтернет, бази даних.

The article is devoted to the integrated system for remote maintenance of remote users and experience of NLOV based on interlibrary loan, which took a significant place in the library, information services, to-date mutual use of library resources, providing timely information through the applying of EDD by an electronic version of the printed text.

Keywords: interlibrary loan and documents delivery (ILL and DD), Electronic Document Delivery (EDD), remote maintenance (support) of remote users, Internet, database.

В статье рассматривается комплексная система дистанционного обслуживания пользователей НБУВ на базе межбиблиотечного абонементу, которая заняла значительное место в общем библиотечно-информационном обслуживании, соответствует современным требованиям взаимного использования библиотечных

ресурсов, предоставления оперативной информации с применением средств ЭДД путем создания электронной версии печатного текста.

Ключевые слова: межбиблиотечный абонемент и доставка документов (МБА и ДД), электронная доставка документов (ЭДД), дистанционное обслуживание удаленных пользователей, Интернет, базы данных.

Сучасний період дистанційного обслуговування віддалених користувачів характеризується новим співвідношенням двох аспектів розвитку інформаційного суспільства – інформаційних ресурсів та інформаційних потреб. Зростання обсягу інформації, необхідності її обробки та аналізу в усіх сферах життєдіяльності людини вимагає активного інвестування у розвиток інформаційно-комп'ютерних інфраструктур суспільства.

Бібліотечні установи також повинні змінити типові форми та методи обслуговування користувачів і віднайти нові засоби задоволення їхніх потреб. Адаптаційні процеси торкаються, насамперед, сфери бібліотечно-інформаційного обслуговування, яке змінює структуру та зміст відповідно до інтересів користувачів, їхніх потреб та запитів. Водночас запити користувачів змінюються під впливом економічних, політичних, соціокультурних та інших факторів. Результатом адаптації бібліотек до нового інформаційного середовища є зміни у структурі бібліотечного обслуговування, розвитку його нових форм на базі електронних ресурсів, розширення спектра бібліотечно-інформаційних послуг за рахунок впровадження автоматизованих технологій та програмного забезпечення. Сучасні умови не тільки сприяють перегляду, змінам та реструктуризації послуг, які надає бібліотека, але й стимулюють розвиток нових напрямів діяльності, які у традиційній бібліотеці не були основними або не існували.

Перед бібліотеками країн пострадянського простору постали питання глобалізації бібліотечного обслуговування (доступу до світових інформаційних ресурсів) та індивідуалізації (доставляння інформації індивідуальним користувачам додому, на робоче місце, до бібліотеки тощо). Це вимагає розвитку централізованої та децентралізованої схем доступу до інформації, а також інтеграції, спрямованої на консолідацію зусиль багатьох бібліотек задля успішного взаємного обміну бібліотечно-інформаційними ресурсами за запитом віддалених користувачів – фізичних та юридичних осіб із різних держав. І досі надання оригіналів та копій документів користувачам бібліотек різних країн є важливою та необхідною функцією міжбібліотечного

абонементу, однією з найбільш розвинених форм соціального партнерства, заснованою на принципі взаємного користування ресурсами бібліотечних установ та органів інформації – необхідного елементу міжнародного міжбібліотечного співробітництва.

Більш поглиблено роль і місце міжбібліотечного абонементу і доставки документів (МБА і ДД) у системі інформаційно-бібліотечного обслуговування віддалених користувачів розглянуто та обґрунтовано у роботах Н. О. Єрохиной, І. Ю. Красильникової та інших фахівців.

Система бібліотечного обслуговування МБА і ДД надає віддаленим користувачам рівні можливості у користуванні інформаційними ресурсами незалежно від місця проживання, професійної та соціальної приналежності. Слід зазначити, що обслуговування віддалених користувачів за МБА і ДД – постійна причина конфлікту щодо забезпечення загального доступу до фондів та забезпечення їхнього збереження. Стрімкий розвиток інформаційних технологій надає поштовх для вирішення цієї проблеми шляхом створення електронних колекцій: питання доступності та збереження фондів бібліотечних установ вирішуються одночасно. МБА як окрема структура в бібліотечних установах продовжує виконувати свої функції, але здійснення бібліотечного обслуговування в умовах сучасного інформаційного середовища зумовлює оновлення не тільки інформаційних продуктів та послуг, але й оновлення технології.

Різноманітні бібліотечні процеси на основі впровадження автоматизованих технологій, зокрема доставка документів, усе ще вимагають виконання низки традиційних операцій (пошук документів у фондах, видача та повернення / викреслення друкованого документа тощо), реалізуються з дотриманням бібліотечних етичних норм та правил (забезпечення загальнодоступності бібліотечних фондів, максимального задоволення інформаційних потреб користувачів, дотримання авторського права та ін.). Служба ДД, створена на базі інформаційного центру з метою надання бібліотечних послуг, передбачає тільки копіювання документів у традиційній або електронній формах. Водночас у бібліотеках більш доцільно розглядати комплексне обслуговування, яке охоплює всі три складові дистанційного обслуговування першоджерелами: 1) МБА (з традиційним копіюванням), 2) сканування та 3) електронну доставку документів [3].

Детальніше питання автоматизації процесів МБА і використання інтернет-технологій для подальшої модернізації МБА та розвитку електронної доставки документів (ЕДД) у бібліотеках розглянуто у роботах В. А. Глухова, О. Л. Лаврик, А. Г. Паклина та ін.

Паралельно з традиційними формами замовлення документів через МБА – звичайною поштою, телефоном, факсом і під час особистого відвідування бібліотеки – упроваджено виконання запитів, надісланих електронною поштою. Сучасні способи замовлення документів є передумовою для модернізації служби МБА і ДД, а електронні технології трансформують діяльність відповідних служб, вимагаючи формування єдиної синтезованої системи. Оскільки функціонування МБА від початку будувалось на основі забезпечення загальнодоступності фондів, то розвиток автоматизованих систем (АС), інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) та мережевої структури розподілених фондів спрощує це завдання та одночасно збільшує можливість отримання необхідної інформації.

Таким чином, модернізація системи МБА і ДД полягає в комплексному обслуговуванні віддалених користувачів за умови доступності інформації щодо наявності видань у фондах інших бібліотек. Створення загальнодоступних електронних каталогів (ЕК) є основою для задоволення інформаційних запитів віддалених користувачів, які надсилають електронні запити до бібліотек та замовляють потрібну інформацію або отримують електронні копії видань [7, 8].

Завдяки Інтернету істотно змінились і вимоги користувачів до послуг, які надає МБА і ДД: сучасний користувач прагне зручності і швидкості доставляння документів в електронній формі. Змінилось уявлення і про швидкість обслуговування – тепер терміни виконання замовлення вимірюються годинами. Усе більше розвивається самообслуговування віддалених користувачів, які за допомогою мережі Інтернет мають можливість самостійно орієнтуватись у базах даних (БД) та онлайн-каталогах.

Співробітники служби МБА також мають можливість здійснювати інформаційно-пошукову роботу в електронному середовищі за предметними та тематичними рубриками, встановлювати зв'язок з наявними в мережі відповідними базами, зберігати адреси та фіксувати появу відповідних веб-сайтів, можливість бібліографічного доопрацювання замовлення й оперативного визначення бібліотеки-фондоутримувача.

Сучасні технології та оснащення НБУВ комп'ютерною технікою розширили можливості надання інформаційних послуг в електронній формі, однак економічна ситуація уповільнює процес інтегрованого обміну інформацією та документами внаслідок обмеженої платоспроможності віддалених користувачів і недостатнього рівня технічного та телекомунікаційного устаткування бібліотек. Наразі

в Україні багато бібліотек різних типів та підпорядкованості співпрацюють на регіональному рівні з використанням спільних ресурсів за міжбібліотечним обміном документами. Проте проведене анкетування довело, що тільки 18 % бібліотек, які співпрацюють з НБУВ, мають персональні комп'ютери. Саме з цих причин МБА і ДД не може відмовитись від роботи з обслуговування віддалених користувачів різних категорій у традиційному режимі.

На сьогодні київським користувачам відділу МБА було запропоновано нову дистанційну форму подання запиту – електронний бланк-замовлення у форматі MS Word, який надходить до спеціально створеної поштової скриньки abon@nbuv.gov.ua. Виконання цих запитів здійснюється в оперативному режимі з використанням усіх доступних джерел інформації. За умови безперешкодної роботи мережі Інтернет та індивідуального доступу до сайту НБУВ, цей спосіб дозволив істотно скоротити час, який користувачі витрачають на дорогу до НБУВ, пошук у карткових каталогах шифрів документів тощо. Послуга електронного замовлення надається безкоштовно і є складовою системи електронного книговидання та реєстрації користувачів. Проте, незважаючи на переваги нової послуги, упровадження її потребує вирішення багатьох проблем, пов'язаних із функціонуванням самої АБІС ІРБІС.

Упровадження комплексної АБІС «ІРБІС64» у НБУВ дозволить розширити спектр сучасних інформаційних послуг. За умови удосконалення впровадженої АБІС «ІРБІС64» відділ МБА очікує створення на цій платформі модуля МБА, наразі відсутнього у робочій версії.

Модуль МБА повинен забезпечувати виконання таких функцій:

- формування БД користувачів різних категорій, зокрема віддалених;
- формування БД замовлень, надісланих як в електронній, так і в традиційній формі;
- відстеження проходження замовлення;
- реєстрація видання документів, повернення, продовження (у т. ч. копій);
- інформування користувачів засобами електронного зв'язку щодо стану надісланих замовлень («Повернення», «Відмови», «Зайнято» та ін.);
- укладання фінансової звітності;
- автоматична робота диспетчера;
- формування БД «Платні послуги»;

- напрацювання та оновлення статистичних показників.

Дистанційне замовлення документів через Інтернет віддалені користувачі повинні здійснювати за допомогою оформлення спеціальної форми (бланка-замовлення), що розташована на веб-порталі НБУВ. Запровадження єдиного бланка електронного замовлення на основі веб-ІРБІС – один з важливих елементів у процесі обслуговування віддалених користувачів. Віддаленим користувачам, зареєстрованим у НБУВ, необхідно мати доступ до ЕК, за допомогою якого з індивідуальним паролем користувачі протягом доби мали б можливість оформити замовлення. Такого нововведення чекають як користувачі НБУВ, так і співробітники відділу МБА. Така послуга надасть суттєві переваги: постійну доступність, зручність у використанні, максимум інформації щодо наявності документів та їхнього місцезнаходження в НБУВ, швидкість пошуку та оформлення замовлення, гарантію одержання. Електронне замовлення виключить можливість отримання відмови, адже запити оформлюватимуться тільки на документи, наявні в основних фондах зберігання НБУВ та доступні для видачі. Дуже важливим є те, що на етапі оформлення замовлення система здійснюватиме контроль термінів повернення документів, зазначених у персональному формулярі користувача. Система автоматично виявлятиме користувача-боржника; в оформленні наступного замовлення буде автоматично відмовлено до повного розрахунку з НБУВ, що зобов'язуватиме кожного зареєстрованого користувача самостійно контролювати терміни повернення документів.

У перспективі традиційний читацький формуляр буде замінений електронним, де відобразатиметься вся інформація про поточні замовлення користувачів, враховуватимуться терміни повернення документів та контроль за їхнім дотриманням.

Важливим етапом у модернізації процесів стане також упровадження автоматизованої технології видавання літератури на основі штрих-коду документів і читацьких квитків та автоматизація процесу книгovidачі, забезпечення оперативного пошуку документів з метою їх подальшого замовлення та забезпечення он-лайн доступу в локальній мережі бібліотеки і в режимі віддаленого доступу через Інтернет, розширення спектра вторинної інформації.

Варто нагадати, що бібліотечні фонди з кожним роком усе менше поповнюються вітчизняними та зарубіжними виданнями. З одного боку, різко подорожчали усі види видань і транспортно-експедиційні витрати, з іншого – практично припинилось фінансування

сфери культури та науки з державного бюджету. У ситуації, що складається, надзвичайної актуальності набуває завдання з розкриття бібліотечних фондів, їхньої інтеграції шляхом інтенсивного міжбібліотечного обміну документами. Одним із перспективних шляхів рішення цієї задачі став пріоритетний розвиток системи обміну електронними копіями оригіналів документів за допомогою служби ЕДД, як механізму забезпечення віддалених користувачів необхідною інформацією. На сьогодні сканування та ЕДД доповнюють функціонування МБА і надають можливість одночасно зберігати оригінали видань у фондах бібліотек і задовольняти попит на них віддалених користувачів [3].

Найістотніше на розвиток служби ЕДД у НБУВ вплинуло поширення глобальних інформаційних мереж і технологічні нововведення: інтерактивний дистанційний інформаційний пошук, електронне замовлення копій документів, автоматизована обробка запитів, засоби зберігання інформації, наявність у фондах бібліотек електронних видань, технічні й програмні засоби сканування (розпізнавання) тексту, доступна технологія передавання повних текстів (файлів великого формату). Таким чином, ЕДД стає найбільш затребуваною та поширеною системою дистанційного обміну інформаційними ресурсами для віддалених користувачів, що на сьогодні дозволило створити основу для розвитку сучасної інформаційно-бібліотечної технології.

Із функціонуванням служби ЕДД НБУВ за останні роки швидко зростає кількість та поширюється географія споживацьких запитів. На жаль, сьогодні, за відсутності модуля ЕДД та відповідного програмного і техніко-технологічного забезпечення, основним технологічним циклом, що становить незначну частину автоматизованої системи, є: отримання замовлення (електронного листа-запиту) на копіювання – обробка замовлення – виготовлення копії – доставляння копії користувачеві.

Наразі сформовані віддаленими користувачами замовлення надходять до спеціально створеної поштової скриньки mba@nbuv.gov.ua, їх роздруковують на бланках (аналог читацької вимоги), де зазначається кількість сторінок та формат, у якому має бути виготовлена електронна копія. Правильно оформлене замовлення з реквізитами ЕК НБУВ (шифром зберігання) направляється на виконання до основних фондів. Після отримання оригіналу документа співробітники відділу МБА надсилають користувачеві-замовнику повідомлення щодо вартості наданих послуг, яка складається згідно з

Переліком платних послуг. Крім того, для кожного замовлення можна використовувати механізм націнки або знижки для різних категорій замовників. Після підтвердження користувачем замовлення (здійснення оплати), співробітники виготовляють скановану копію вказаного документа і засобами електронного зв'язку надсилають її замовнику. За відсутності в ЕК даних про необхідний документ, співробітники здійснюють його пошук, у т. ч. і в мережі Інтернет.

На початковому етапі роботи було досить багато користувачів-замовників, які оформлювали замовлення без подальшого підтвердження оплати. Поступово становище стабілізувалося, усі замовники оплачують надані послуги, «зайвого» сканування не здійснюється. Сканування документів виконується на планшетному сканері, в окремих випадках використовується цифровий фотоапарат, готова електронна копія документа приєднується до листа. Електронні копії зберігаються в архіві, що має звичайну файлову структуру, у папках з ім'ям та відповідним номером замовлення.

Створення модуля «Виконання електронної копії» дозволить автоматизувати процес підготовки повідомлень користувачам електронною поштою зі вкладеними файлами електронних копій.

У роботі служби ЕДД треба звернути увагу на подальшу взаємодію віддаленого користувача-замовника та НБУВ на етапі виконання замовлення. На наш погляд, немає принципових перешкод щодо надання замовнику можливості відстежити відповідні елементи БД з домашньої сторінки: інформацію про всі етапи обробки замовлення, хід виконання замовлення, стан рахунку, проходження платежів, дату отримання службою ЕДД підтвердження платежу, точні дані щодо надходження коштів до бухгалтерії НБУВ тощо. У процесі пересилання користувачеві електронної копії цифровими каналами зв'язку часто виникають «провайдерські» та технічні проблеми: деякі провайдери гальмують проходження великого за форматом електронного листа, пропускають тільки листи певного обсягу [1]. У зв'язку з цим в НБУВ запроваджено схему відсилання замовлених копій електронною поштою через закачування користувачем замовлення як з FTP-сервера, так і з веб-сервера, що вирішить цю проблему. З розвитком електронної доставки служба МБА формує повнотекстові БД часто запитуваних документів, що вже сьогодні надає змогу скоротити трудомісткість і вартість обслуговування. Процес формування повнотекстових інформаційних ресурсів здійснюється повільно через низький рівень розвитку ринку повнотекстових інформаційних продуктів, їхню високу вартість, відсутність у

бібліотечних установах відповідного технічного оснащення для оцифрування власних друкованих фондів.

На сьогодні сучасні мережеві технології дозволяють реалізувати ідеальну модель передавання електронного документа за один етап, тобто пряму передачу на комп'ютер користувача. У перспективі весь процес від пошуку інформації, перевірки наявності у фонді НБУВ (або в повнотекстових БД) до оформлення замовлення та отримання копій документів може бути виконаний відразу з автоматизованого робочого місця користувача, однак в Україні ще не існує єдиних, загальноприйнятих форматів і програмно-технологічних засобів прийому замовлень через електронну пошту і подальшого дистанційного обслуговування віддалених користувачів за МБА і ДД. Частково це можна пояснити новизною технології, різноманітністю технічних та програмних засобів і технологічних підходів у різних бібліотеках. Функціональна підсистема міжбібліотечного абонементу у формі ЕДД повинна підтримувати рішення таких завдань: реєстрація користувачів, замовлення документів, обробка замовлень та їхнє виконання, фінансові розрахунки, адміністрування, статистика та інтегрування системи.

Підсистема, розробка якої невизначений час триватиме в НБУВ, на наш погляд, повинна мати модульну структуру, на базі якої система ЕДД успішно функціонує в деяких бібліотеках країн СНД та повністю себе виправдовує:

- електронний каталог;
- модуль пошуку документів, замовлення та обробки замовлення;
- модуль виконання замовлення та його доставки;
- модуль «Фінансовий розділ»;
- модуль «Генератор звітів»;
- БД «Клієнти»;
- БД «Ціни» (прейскурант цін, інформація про знижки);
- БД «Користувачі» (реєстраційні відомості про співробітників бібліотеки).

Після реєстрації на головній сторінці сайту бібліотеки віддаленні користувачі системи ЕДД – фізичні особи, зареєстровані в системі, та юридичні особи, які уклали з бібліотекою договір на інформаційно-бібліографічне обслуговування, мають доступ до основних послуг інтернет-комплексу. Різний статус віддалених користувачів обумовлює наявність двох видів реєстраційних форм: 1) реєстрація фізичної особи (прізвище, ім'я, по батькові віддаленого

користувача, логін, пароль, e-mail, номер читацького квитка, місце роботи, поштовий індекс, країна, область, місце проживання, контактний телефон); 2) реєстрація юридичної особи (назва організації / установи, юридична адреса, банківські реквізити, прізвище, ім'я, по батькові та посада керівника підприємства, прізвище, ім'я, по батькові та реєстраційні дані (зокрема логін і пароль) відповідальної особи, яка має доступ до замовлення фрагментів документів і несе відповідальність за стан фінансового балансу кожного з користувачів).

Рівень доступу визначається адміністратором системи. В інтернет-системі також передбачений режим гостьового доступу, але у цьому випадку для віддалених користувачів буде доступна лише функція пошуку документів в ЕК. Персональна інформація про віддалених користувачів МБА та стан їхніх фінансових балансів зберігається у БД «Клієнти».

Технологічний цикл від часу формування замовлення до отримання необхідної копії віддаленим користувачем складається з таких етапів:

- пошук і замовлення необхідного документа;
- отримання замовлення на виготовлення електронної копії фрагмента документа;
- обробка замовлення;
- сканування замовленого фрагмента документа;
- оформлення рахунка за надані послуги;
- доставка електронної копії віддаленому користувачеві.

Формування замовлення на виготовлення електронної копії повинно автоматично здійснюватися як з використанням ЕК бібліотеки, так і через веб-форму. У першому випадку користувач-замовник, здійснивши пошук і зупинивши свій вибір на необхідних документах, копії яких він хотів би замовити, переходить за посиланням «Замовити фрагмент документа» і здійснює замовлення, вказуючи необхідний діапазон сторінок. У другому випадку для замовлення використовується «Форма замовлення» – спеціально розроблена веб-форма, що складається з основного набору полів елементів бібліографічного опису документа. Кожне замовлення має свій номер, що проставляється системою. Замовлення, дистанційно сформовані віддаленим користувачем, автоматично потрапляють до модуля «Обробка замовлень», з якого оператор служби ЕДД перенаправляє його до модуля «Виконання замовлення». Співробітник МБА за необхідності доопрацьовує замовлення, вказує кількість сторінок для сканування. На стадії виконання замовлення відбувається автоматичний

розрахунок його вартості в модулі «Фінансовий розділ». Вартість однієї сторінки електронної копії множить на кількість виготовлених сторінок сканованого документа. Вибір програмного забезпечення залежить від рівня витрат бібліотеки на виготовлення, пересилання, зберігання електронних копій та вартості послуги [3].

Надання інформації на веб-порталі НБУВ про Перелік платних послуг, які надає НБУВ, – ще один важливий аспект у роботі МБА і ЕДД, необхідним елементом якого є можливість відстеження користувачем правильності нарахувань за надані платні послуги.

Найактуальнішим напрямом у розробці модулів МБА і ЕДД є технологія фінансових розрахунків за надані послуги, обліку грошових надходжень від користувачів, формування БД, де зберігатимуться відомості щодо обліку проведених платних операцій; поля для реєстрації окремих користувачів, де зберігатиметься інформація щодо залишкової суми коштів і витрат від різних категорій користувачів із урахуванням передплати за надані послуги МБА та ЕДД. Ці проблеми вирішуються на рівні організації / установи з використанням системи абонентного обслуговування або оплати за фактом виконаних послуг. Між іншим, з комерційної точки зору, для служби ЕДД суттєвого значення набуває робота з великою кількістю приватних споживачів інформації.

Не зважаючи на практичну реалізацію такого рішення в низці систем електронної доставки документів, воно не є універсальним через об'єктивні причини: погана якість телекомунікаційних мереж для автоматичного передавання файлів, відсутність необхідної програмної та технічної бази у користувачів і бібліотек, не вся інформація зберігається в електронних сховищах. Тому на сьогодні існують різні технологічні модифікації служб ЕДД.

На практиці вибір технологічної моделі залежить від конкретних обставин, умов і завдань бібліотеки. Вибір програмного забезпечення теж визначається умовами та можливостями бібліотек. Ринок спеціальних програмних продуктів не надає великого вибору, а відсутність національних стандартів не дає можливості організувати оптимальний технологічний цикл. Причому різноманітність модифікацій притаманна кожному етапу технологічного процесу. Таким чином, не зважаючи на певну подібність застосовуваних технологій і технічних засобів, кожна бібліотека чи об'єднання бібліотек розробляє та впроваджує власну технологію отримання замовлень і доставки файлів замовникам [1].

Кожна країна, намагаючись розвивати ефективну національну систему взаємного використання інформаційних ресурсів, повинна

визначити національну політику і в галузі міжнародного міжбібліотечного обміну інформаційними ресурсами та доставляння документів. Визначена національна політика щодо взаємного глобального використання ресурсів повинна бути заснована із застосуванням досвіду та переваг міжнародного співробітництва у цьому напрямі функціонування інформаційного простору, доставляння інформації, оперативного інформування на веб-сторінках бібліотечних організацій та установ щодо кращих методів співробітництва у сфері МБА [9]. Таким чином, міжбібліотечний абонемент є одним з важливих інструментів, що забезпечує функціонування спільного інформаційного та науково-технологічного простору на основі взаємної зацікавленості в розвитку співробітництва й удосконалення механізму спільного користування документальними і віртуальними фондами.

Список використаних джерел

1. *Аветисов М. А.* Электронная доставка документов – проблемы и решения (на примере ЦНСХБ) / М. А. Аветисов, Е. В. Крамчанинов, В. И. Стеллецкий, В. В. Стеллецкий // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 4. – С. 78–86.
2. *Баженов С. Р.* Внедрение АРМ МБА системы ИРБИС в ГПНТБ СО РАН / С. Р. Баженов, Р. М. Паршиков // Там же. – 2009. – № 11. – С. 108–112.
3. *Глухов В. А.* Электронная доставка документов / В. А. Глухов, О. Л. Лаврик. – М., 1999. – 132 с.
4. *Дементьева Е. В.* Электронный межбиблиотечный абонемент – основа для равноправного информационного обмена в будущем и настоящем / Е. В. Дементьева // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 4. – С. 92–97.
5. *Ерохина Н. О.* Обслуживание удаленных пользователей России к началу XXI века: от традиционного абонемента к автоматизированной доставке документов / Н. О. Ерохина // Библиотечное дело – XXI век. – 2005. – № 2. – С. 108–120.
6. *Кашицкая И. В.* Модернизация МБА в деятельности РНТБ / И. В. Кашицкая // Информационный бюллетень. – 2007. – № 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rlst.org.by/izdania/ib207/449.html>. – Загл. с экрана.
7. *Красильникова И. Ю.* Проблемы межбиблиотечного абонемента при использовании компьютерных технологий /

И. Ю. Красильникова // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – К., 2000. – Вып. 1. – С. 160–168.

8. *Красильникова И. Ю.* Развитие автоматизации межбиблиотечного абонемента и доставки документов в крупных научных библиотеках / И. Ю. Красильникова // Науч. и техн. б-ки. – 2009. – № 6. – С. 18–35.

9. Международное взаимодействие ресурсов и доставка документов: Принципы и руководство по ведению [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifla.org/files/assets/docdel/documents/international-lending-ru.pdf>. – Загл. с экрана.

10. *Паклин А. Г.* Новые тенденции в обслуживании абонентов МБА и ДД и сохранность библиотечных фондов библиотек / А. Г. Паклин // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 1. – С. 88–92.

11. *Чуприна В. М.* Организация МБА как интегрированной части обслуживания читателей НБУВ / В. М. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2009. – Вып. 24. – С. 44–55.

12. Электронная доставка документов / составитель А. Г. Паклин // Мир библиографии. – 2010. – № 4. – С. 32–39.

Чуприна В., Кухалашвілі Г., Серьогіна Т. Модернізація служби МБА за допомогою засобів електронної доставки документів.

Ключові слова: міжбібліотечний абонемент і доставка документів (МБА і ДД), електронна доставка документів (ЕДД), дистанційне обслуговування віддалених користувачів, Інтернет, бази даних.

Стаття «Модернізація служби МБА за допомогою засобів електронної доставки документів (ЕДД), сприяння розвитку «дистанційного» інформаційно-бібліотечного обслуговування віддалених користувачів» присвячена проблемі, що постала перед бібліотеками країн пострадянського простору, а саме глобалізації бібліотечного обслуговування (доступу до світових інформаційних ресурсів) та індивідуалізації (доставляння інформації індивідуальним користувачам). Цим передбачається функціонування як централізованої, так і децентралізованої схем доступу та інтеграції, направленої на консолідацію зусиль багатьох бібліотек задля успішного взаємного обміну бібліотечно-інформаційними ресурсами за запитами віддалених користувачів. Надання оригіналів та копій документів користувачам бібліотек різних країн є важливою та

необхідною функцією міжбібліотечного абонементу, однією з найбільш розвинених форм соціального партнерства, заснованою на принципі взаємного використання ресурсів бібліотечних установ та органів інформації – необхідного елементу міжнародного міжбібліотечного співробітництва.

У статті також розглянуто комплексну систему дистанційного обслуговування користувачів НБУВ на базі міжбібліотечного абонементу, яка посіла значне місце в загальному бібліотечно-інформаційному обслуговуванні та відповідає сучасним вимогам взаємного використання бібліотечних ресурсів, надання оперативної інформації за допомогою використання засобів ЕДД шляхом створення електронної версії друкованого тексту.

Широко висвітлюються також і проблеми МБА. Існуюча економічна ситуація уповільнює процес інтегрованого обміну інформацією та документами. Обмеженість платоспроможності віддалених користувачів, рівень технічного та телекомунікаційного устаткування бібліотек віддалених регіонів не дозволяють споживачам інформації певною мірою скористатися електронними послугами. Саме з цих причин МБА і ДД не може відмовитись від роботи з обслуговування віддалених користувачів у традиційному режимі.

Також слід нагадати, що бібліотечні фонди з кожним роком поповнюються вітчизняними і зарубіжними виданнями більш обмежено. З одного боку, різко подорожчали усі види видань і транспортно-експедиційні витрати, з іншого – практично припинилося фінансування сфери культури і науки з державного бюджету. Саме з цієї причини надзвичайної актуальності набуває задача розкриття бібліотечних фондів, їх інтеграції шляхом інтенсивного міжбібліотечного обміну документами. Одним із перспективних шляхів рішення цієї задачі став пріоритетний розвиток системи обміну електронними копіями оригіналів документів, як механізму забезпечення віддалених користувачів необхідною інформацією. На сьогодні сканування та ЕДД доповнюють функціонування МБА. Оцінюючи роботу в цьому напрямку, необхідно підкреслити, що з використанням засобів ЕДД поширюється географія запитів споживачів та зростає їх кількість.

Таким чином, міжбібліотечний абонемент є одним з найважливіших інструментів, який забезпечує функціонування спільного інформаційного та науково-технологічного простору на основі взаємної зацікавленості в розвитку співробітництва та

вдосконалення механізму взаємного використання документальних і віртуальних ресурсів.

Chuprina V., Kukhalashvili G., Seryogina T. International Libraries Lending Service modernization by the instrumentality of Electronic Documents Delivery.

Keywords: interlibrary loan and documents' delivery (ILL and DD), Electronic Document Delivery (EDD), remote maintenance (support) of remote users, Internet, database.

The article "Modernization ILL Service by the instrumentality of electronic document delivery (EDD), the promotion of "distant" informational-library services for remote users" is devoted to the challenges that the libraries of the former Soviet Union face: libraries' service globalization (access to global informational resources), individualization (information delivery to the individual users) that contemplates the operation of both access schemes (centralized and decentralized) and integration. Above mentioned is aimed at consolidating the efforts of many libraries for the exchange of library-informational resources for the needs of remote users. Providing originals and copies of documents to the libraries users in different countries is an important and necessary function of interlibrary lending. The ILL is one of the most developed forms of social partnership based on mutual use of the resources of libraries' institutions and informational authorities as well as an essential element of international interlibrary cooperation.

The article reviews the integrated system of service for remote libraries' users based on Interlibrary lending, which figures prominently in the library-informational services and meets the modern demands for using of library resources and the providing with operational information through the EDD using the electronic version of printed text.

The article covers the problems of ILL as well. The current economic situation retards the integrated informational exchange of documents. Such factors as limited financial ability of remote users to pay for, the low level of technical and telecommunication regional libraries equipment, lack of training do not allow taking full advantage of electronic services. Therefore, International Library Lending and DD service cannot disclaim the traditional servicing types of remote users.

It should also be admitted that every year the acquisition of domestic and foreign publications is going to be worse and worse: on the one hand all kinds of publications and forwarding costs were highly risen,

on the other hand – the State funding of culture and science was almost discontinued. In this regard, the intensive interlibrary documents exchange becomes extremely important as a way of library collections disclosure and libraries' integration. To resolve the mentioned above problems is possible by active development of electronic/scanned documents copies' system in which the EDD service considers as a mechanism for remote users with the necessary information. The ILL functioning supplements by documents scanning and EDD. To assess the work in this direction should be admitted that due to the use of EDD funds grows the consumers geography demands and increases their number.

Thus, interlibrary lending is one of the most important tools that ensures the functioning of the common informational, scientific and technological space based on the interest to develop interlibrary cooperation and improve the mechanism of documentary and virtual resources mutual use.

Чуприна В., Кухалашвили А., Серегина Т. Модернизация службы МБА с помощью средств электронной доставки документов.

Ключевые слова: межбиблиотечный абонемент и доставка документов (МБА и ДД), электронная доставка документов (ЭДД), дистанционное обслуживание удалённых пользователей, Интернет, базы данных.

Статья «Модернизация службы МБА с помощью средств электронной доставки документов (ЭДД), содействие развитию «дистанционного» информационно-библиотечного обслуживания удаленных пользователей» посвящена проблеме, стоящей перед библиотеками стран постсоветского пространства, а именно глобализации библиотечного обслуживания (доступа к мировым информационным ресурсам), индивидуализации (доставки информации индивидуальным пользователям), что предусматривает функционирование как централизованной, так и децентрализованной схем доступа и интеграции, направленной на консолидацию усилий многих библиотек для взаимного обмена библиотечно-информационными ресурсами по запросам удаленных пользователей. Предоставление оригиналов и копий документов пользователям библиотек разных стран является важной и необходимой функцией межбиблиотечного абонемента, одной из наиболее развитых форм социального партнерства, основанной на принципе взаимного использования ресурсов библиотечных учреждений и органов информации – необходимого элемента международного межбиблиотечного сотрудничества.

В статье рассматривается комплексная система дистанционного обслуживания пользователей на базе межбиблиотечного абонемента, которая заняла значительное место в библиотечно-информационном обслуживании, соответствует современным требованиям взаимного использования библиотечных ресурсов и предоставления оперативной информации посредством использования средств ЭДД за счет создания электронной версии печатного текста.

В статье освещаются также проблемы МБА. Существующая экономическая ситуация замедляет процесс обмена информацией и документами. Ограниченность платежеспособности удаленных пользователей, уровень технического и телекоммуникационного оборудования библиотек дальних регионов, недостаточная подготовленность не позволяют потребителям информации в полной мере воспользоваться электронными услугами. Именно по этим причинам служба МБА и ДД не может отказаться от процесса обслуживания удаленных пользователей в традиционном режиме.

Также следует напомнить, что комплектование библиотечных фондов отечественными и зарубежными изданиями с каждым годом ухудшается: с одной стороны, резко подорожали все виды изданий и транспортно-экспедиционные расходы, с другой – практически прекратилось финансирование сферы культуры и науки из государственного бюджета. В этой связи чрезвычайную актуальность приобретает задача раскрытия библиотечных фондов, их интеграции путем интенсивного межбиблиотечного обмена документами. Одним из перспективных путей решения этой задачи стало приоритетное развитие системы обмена электронными копиями оригиналов документов, в которой служба ЭДД рассматривается как механизм обеспечения удаленных пользователей необходимой информацией. Сегодня функционирование системы МБА дополняется возможностью сканирования документов и ЭДД. Оценивая работу в этом направлении, следует отметить, что за счет использования в работе средств ЭДД ширится география запросов потребителей и растет их количество.

Таким образом, межбиблиотечный абонемент является одним из важнейших инструментов, который обеспечивает функционирование общего информационного и научно-технологического пространства на основе взаимной заинтересованности в развитии сотрудничества и совершенствования механизма взаимного использования документальных и виртуальных ресурсов.